

UDK 811.163.42'367.625.44
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 28. IV. 2025.
Prihvaćen za tisak 13. X. 2025.
<https://doi.org/10.31724/rihjj.51.2.7>

Iva Nazalević Čučević

Irena Zovko Dinković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

<https://orcid.org/0000-0003-0650-4851>

<https://orcid.org/0000-0002-5576-2489>

inazalev@m.ffzg.hr

izovko@m.ffzg.hr

ZNAČENJSKI I SINTAKTIČKI POTENCIJAL GLAGOLSKOGA PRIDJEVA TRPNOG U HRVATSKOME¹

Analiza sintaktičko-semantičkoga statusa konstrukcija s nefinitnim glagolskim oblicima aktualna je tema sintaktičkih istraživanja hrvatskoga jezika (npr. Belaj i Tanacković Faletar 2020, Zovko Dinković i Nazalević Čučević 2025). Na temelju danih kriterija (usp. isto) u radu se raspravlja o predikatnome, proširačkome i modifikatorskome statusu glagolskoga pridjeva trpnoga. U ovome radu tom se problemu pristupa iz perspektive glagolskoga stanja. Polazeći od aktivne konstrukcije, analiziraju se morfosintaktičko-semantičke promjene (usp. Polančec 2015a) u konstrukcijama s glagolskim pridjevima trpnim negativnoga, npr. *iscrpljen*, *uništen*, *pokoleban*, *razočaran*, *ozlijeđen*, pozitivnoga, npr. *iznenađen*, *razveseljen*, *oduševljen*, *nagrađen*, i neutralnoga značenja, npr. *napisan*, *naslikan*, *predložen*, *uklonjen*, kako bi se zaključilo o njihovu sintaktičko-semantičkome potencijalu. Analizu zaključujemo pregledom nefinitnih adverbijalnih surečenica s glagolskim pridjevom trpnim te dopunjavanjem kriterija kojima se služba glagolskoga pridjeva luči od proširačke ili modifikatorske, čime nadograđujemo polazišni pristup Belaja i Tanackovića Faletara (2020). Kada je riječ o glagolskim pridjevima trpnim negativne i pozitivne semantike, na temelju primjera objašnjavamo zašto su okolnosno potentniji od glagolskih pridjeva neutralne semantike.

¹ Ovaj je rad izrađen u okviru istraživačkoga projekta *Semantičko-sintaktička klasifikacija glagola u hrvatskom jeziku* – SEMTACTIC (IP-2022-10-8074).

1. Uvod

Dva su polazišta ovoga rada – prvo, propitivanje postavaka o sintaktičko-semantičkom statusu konstrukcija s nefinitnim glagolskim oblicima u okviru recentnih sintaktičkih analiza, pri čemu ponajprije polazimo od postavki Belaja i Tanackovića Faletara (2020: 398–401) o nefinitnim glagolskim oblicima kao predikatima zavisnih surečenica, pa tako i od statusa glagolskih pridjeva i kriterija lučenja tih oblika u službi predikata nefinitne implicitne surečenice, predikatnoga proširka i pridjevnoga modifikatora; drugo, utvrđivanje sintaktičko-semantičkog potencijala konstrukcija s glagolskim pridjevima različita značenja.

1.1.

Uspoređujući nefinitne subordinirane konstrukcije, Belaj i Tanacković Faletar (2020: 398) navode da nefinitne surečenice s infinitivom ne sadrže informaciju o broju i licu subjekta te vremenu radnje, nešto rubnijima vide konstrukcije s glagolskim priložima jer sadrže informaciju o vremenu, dok najrubnijim tipovima surečenica smatraju one s glagolskim pridjevima jer uz informaciju o broju na temelju rezultativnoga značenja implicitno sadrže i informaciju o vremenu, i to prijevremenosti u odnosu na radnju izrečenu glavnom klauzom. Rubnost je prema autorima podržana i vezom s pridjevima, „koji kao nevremenske relacije doprinose deprocesoalizaciji radnje“, v. (1) (njihovi primjeri (936), (949), (944)):²

- (1) a. Izenađeni njegovom reakcijom, gosti nisu znali što da kažu. (GPT³ – predikat zavisne surečenice)
- b. Zatekli smo goste izenađene njegovom reakcijom. (GPT – predikatni proširak)
- c. Izenađeni gosti nisu znali što da kažu. (GPT – premodifikator)

Zbog, kako navode (isto: 399), imanentnoga rezultativnoga značenja profilacijom završne faze radnje, konstrukcije s glagolskim pridjevima značenjski su ujednačenije u odnosu na konstrukcije s infinitivom i glagolskim prilogom – značenje prijevremenosti povezano je sa značenjem uzroka (efektora), pa se radnje izrečene finitnim glagolom u glavnoj surečenici i glagolskim pridjevom

² V. i zanimljiv pristup sintaktičko-semantičkom statusu nefinitnih glagolskih oblika J. Florschütza (1921: 258–263).

³ GPT – glagolski pridjev trpni.

u službi predikata zavisne jasno mogu razgraničiti – prvom je kodirana posljedica, drugom uzrok, usp. (1a). Iz toga proizlazi i temeljni kriterij kojim Belaj i Tanacković Faletar (2020: 376) luče službu nefinitnoga oblika, a to je konceptualna odvojivost ili razlučivost radnji kodiranih finitnim i nefinitnim glagolskim oblicima. U slučaju glagolskih pridjeva to se pokazuje prihvatljivim i održivim kriterijem razlikovanja participa u službi predikata nefinitne klauze od drugih služba (usp. isto: 376), što autori potvrđuju i mogućnošću pasivne parafraze finitnom surečenicom, usp. (1a) i *Nismo znali što da kažemo jer smo bili iznenađeni njegovom reakcijom* (njihov primjer (940)). Takvo jasno razgraničenje glagolskih radnja nije razvidno iz primjera u kojima glagolski pridjev dolazi u službi predikatnoga proširka (1b), odnosno modifikatora (1c), što objašnjavaju višim stupnjem deprocessualizacije konceptualne baze (isto: 399). Tako se glagolskim pridjevom trpnim u (1b) izriče atribucija na razini imenskoga predikatnoga proširka, koji Belaj i Tanacković Faletar (2017: 97) određuju kao kondenzirane sintaktičke inačice imenskopredikatnih ustrojstava kojima se pripisuje svojstvo, odnosno atribucija u vremenu realizacije glavnoga glagolskog procesa. Onome u (1c) također se pripisuje atribucija, i to trajna, na razini (pred) modifikatora (usp. isto). Isti autori (2020: 399–400) navode da se zbog tijesne veze s uzročnim značenjem konstrukcijama s glagolskim pridjevom trpnim uz uzročne mogu realizirati i adverbijalne nefinitne klauze s vremensko-uvjetnim značenjem te sa značenjem namjere usmjerene na govorni čin, usp. *Zamrznute, neke se namirnice mogu konzumirati i nakon godinu dana, Neke se zamrznute namirnice mogu konzumirati i nakon godinu dana, U kuhinji su na pripremu čekale namirnice još napola zamrznute; Usput (budi) rečeno, nismo ni slušali što je govorio* (njihovi primjeri (953)–(953b) i (954)).

Rečeno o obilježjima konstrukcija s glagolskim pridjevom trpnim autori primjenjuju i na tumačenje konstrukcija s glagolskim pridjevom radnim (GPR), usp. (2) (njihovi primjeri (956)–(957b)):

- (2) a. Pokisao i blatnjav, Petar nije mogao odmah ući u kuću. (GPR – predikat zavisne surečenice)
- b. Vidjeli smo Petra pokisla i blatnjava te smo odlučili da ne može odmah ući u kuću. (GPR – predikatni proširak)
- c. Pokisli i blatnjavi Petar nije mogao odmah ući u kuću. (GPR – premodifikator)

Iz (2a) razvidna je tako rezultativnost, odnosno poslijevremenost povezana s uzročnim značenjem, radnje su konceptualno odvojive, usp. i *Petar nije mogao odmah ući u kuću jer je pokisao i bio blatnjav*. U (2b) glagolski pridjev radni ima službu imenskoga predikatnoga proširka, a u (2c) modifikatora, što proizlazi iz spomenute deprocesaualizacije konceptualne baze. Autori (isto: 400) govore i o nefinitnim klauzama s vremensko-uvjetnim značenjem, npr. *Opalo, lišće brzo trune* (njihov primjer (958)). Njihove postavke smatramo inovativnima u kroatističkoj gramatičarskoj praksi i opravdanima, primjenjivima i poticajnim za raspravu i na nastavi,⁴ spomenute kriterije u načelu jasnima, ali podložnima daljnjim razmatranjima (usp. i Peškura 2023, Zovko Dinković i Nazalević Čučević 2025), što je i cilj ovoga rada.

Iako se u hrvatskim gramatikama do *Kognitivne gramatike* (2020) glagolski pridjevi ne opisuju kao predikati na razini subordinacije (usp. Barić i dr. 1997, Katičić 2002, Silić i Pranjković 2005), hrvatski su pravopisi po tom pitanju eksplicitni. U e-izdanju Institutova *Pravopisa* navodi se da se zarezom u rečenici odvajaju „stegnute zavisne surečenice s glagolskim pridjevom ili glagolskim prilogom u predikatnoj službi kad se nalazi na početku rečenice ili je u nju umetnuta“, npr. *Pobijeden u svim pokušajima, čovjek odustaje od svojega nauma, Čovjek, pobijeden u svim pokušajima, odustaje od svojega nauma, Odrasla u ljubavi, ona ih nije mogla shvatiti, Ona, odrasla u ljubavi, nije ih mogla shvatiti*. *Pravopis* Matice hrvatske to širi i na desnu stranu zavisne surečenice, navodeći da se zarezom odvajaju „glagolski pridjevi i pridjevi koji u predikatnoj ulozi predstavljaju zavisnu surečenicu (...) s desne strane glavne surečenice kad s njom nije u izravnoj značenjskoj vezi“, npr. *Čovjek teško može mirno spavati, zabrinut* (Badurina, Marković i Mićanović 2007: 57–58).⁵ U gotovo svim primjerima tog pravopisa⁶ na temelju kriterija konceptualne odvojivosti radnjā glagolski pridje-

⁴ Npr. u okviru izbornoga kolegija diplomskoga studija Kroatistike na FFZG-u *Novije analize hrvatske sintakse*.

⁵ V. isto i za glagolski prilog (Badurina, Marković i Mićanović 2007: 58).

⁶ Sporni su primjeri *Smješten na brežuljku 289 metara iznad plodne doline rijeke Mirne, Grožnjan se s pravom diči imenom – grad umjetnika, Grožnjan se, smješten na brežuljku 289 metara iznad plodne doline rijeke Mirne, s pravom diči imenom – grad umjetnika* (isto: 57–58), u kojima nefinitni oblik nema okolnosno značenje, nego značenje atribucije, ali pitanje je bismo li ga jednoznačno odredili kao predikatni proširak ili modifikator. Nameće se pitanje mogu li se takve konstrukcije tumačiti kao asindetske nefinite atributne surečenice nerestriktivnoga tipa, usp. *Grožnjan, koji je smješten na brežuljku 289 metara iznad plodne doline neretve, s pravom se diči imenom – grad umjetnika*. Ostaje li status konstrukcije isti i u primjerima tipa *Govorili su o Grožnjanu, smještenu na brežuljku 289 metara iznad plodne doline rijeke Mirne?* Ta razmatranja ostavljamo za drugu analizu.

vi uistinu se mogu tumačiti kao predikati nefinitnih surečenica. Jasno je i da se bez obzira na položaj predikatne konstrukcije sintaktičko-semantički status glagolskoga pridjeva ne mijenja te da se surečenice odjeljuju stankama, odnosno da je riječ o novome obavijesnome i intonacijskome ustrojstvu (isto: 55), što bismo izdvojili kao bitan kriterij pri određivanju predmetnih konstrukcija. Izostanak novoga obavijesno-intonacijskog ustrojstva, što se očituje i izostankom interpunkcijskoga znaka, potvrđuje pak proširački status participa. To bismo potkrijepili i odjeljkom o imenske predikatnom proširku u *Gramatici* Silića i Pranjkovića (2005: 292), gdje se navode primjeri koji se ne mogu parafrazirati pasivnom finitnom adverbijalnom surečenicom, nego je uistinu riječ o atribuciji subjekta ili objekta, odnosno o članu koji „se uvodi po predikatu i postaje njegov dio, a sročan je sa subjektom ili s objektom“. Kao takvi nisu odijeljeni zarezom od ostatka rečenice, usp. *Ana je ležala smirena, Našli smo ga iscrpljena*.⁷

1.2.

Kao drugo polazište odredili smo ispitivanje sintaktičko-semantičkog potencijala glagolskih pridjeva različite semantike, jer je primijećeno⁸ da se pri analizi u načelu u obzir uzimaju pridjevi negativnoga značenja. Za potrebe ovoga rada na temelju izvornogovorničkoga iskustva i osjećaja, bez uvida u čestotnost i zastupljenost u kojem korpusu, izdvajamo po 15 glagolskih pridjeva trpnih (u nastavku teksta GPT) i svrstavamo ih u tri skupine uvedene funkcionalno za potrebe ove analize – i. skupinu GPT-ova inherentno negativna značenja, ii. skupinu GPT-ova inherentno pozitivna značenja i iii. skupinu GPT-ova inherentno neutralna značenja – te analiziramo mogu li dolaziti u svim spomenutim

⁷ U engleskome naprimjer razlikovnu ulogu nema stanka, nego položaj glagolskoga pridjeva u rečenici – na njezinu početku bit će u službi slobodnoga modifikatora (eng. *free/dangling modifier*), npr. *Exhausted, Peter fell to the ground.* (‘Isčrpljen, Petar je pao na tlo.’), a na njezinu kraju u službi predikata tzv. participijske rečenice dopunskoga tipa (eng. *suppletive*), npr. *They found Peter exhausted on the ground.* (‘Našli su Petra iscrpljena na tlu.’). Buysschaert (1982: 87) smatra da postoje dva tipa slobodnih modifikatora: oni koji uže modificiraju predikat glavne surečenice (V-modifikatori) i oni koji modificiraju cijeli iskaz (S-modifikatori). Oba tipa daju popratnu obavijest o okolnostima situacije opisane u glavnoj surečenici. V-modifikatori pojavljuju se u inicijalnom ili medijalnom položaju, dok se S-modifikatori gotovo isključivo pojavljuju u inicijalnom položaju. Greenbaum i Quirk (1999: 328) nude slično tumačenje te ističu da sugovornik stvarnu prirodu popratne okolnosti treba shvatiti iz konteksta. U obama slučajevima modifikator će se odvajati zarezom (v. Zovko Dinković i Nazalević Čučević 2024: 36).

⁸ N. Peškura na obrani diplomskoga rada 1. prosinca 2023.

službama. Pritom pod inherentno pozitivnim ili negativnim značenjem smatramo pozitivno ili negativno denotativno značenje koje određeni GPT nosi izvan konteksta, a koje je najčešće određeno društvenim i kulturnim normama.⁹ GPT-ovi neutralna denotativnog značenja ovisni su o kontekstu te svoju pozitivnu ili negativnu konotaciju dobivaju s obzirom na širi jezični ili situacijski kontekst u kojem se nalaze. Svoju analizu usmjerili smo na glagolski pridjev trpni jer pratimo razvoj njegova sintaktičko-semantičkoga statusa u kontinuumu (de)procesaualizacije – aktivna prijelazna radnja > pasiv > GPT kao predikat > GPT kao predikatni proširak > GPT kao modifikator, dok smo semantičku podjelu GPT-ova dakle ograničili na GPT-ove negativne semantike, kojima se izriče rezultat aktivne radnje, tj. predikacije kojom se izražava gubitak ili nepovoljna okolnost, npr. *iscrpljen, prokrijumčaren, krivotvoren, otet, razrušen*, GPT-ove pozitivne semantike, kojima se izriče rezultat aktivne radnje u vidu većega dobitka ili povoljne okolnosti, npr. *honoriran, nagrađen, ohrabren, odlikovan, razveseljen*, te GPT-ove neutralne semantike, kojima se izriče izvršenost, tj. provedenost kakve aktivne radnje bez upućivanja na viši ili niži stupanj koristi ili (ne)povoljnu okolnost, npr. *ispečen, ispisan, izvađen, napisan, očišćen*. U primjeru (1) može se primijetiti mogućnost različita tumačenja GPT-a *iznenađen*, gdje je jasno da je za određivanje značenja nužno u obzir uzeti (su)rečenični kontekst – u tom bismo smislu značenje GPT-a u (1) odredili negativnim. S druge strane o pozitivnom bismo značenju mogli govoriti u primjerima tipa *Iznenadeeni uspjehom bojkota, odlučili su nastaviti s akcijom, Iznenadena i ganuta podrškom, u suzama je zahvalila sponzorima i obećala nastaviti pomagati životinjama*. Na temelju analize konstrukcija s pojedinim pridjevima provjerit ćemo utječe li značenje ishodišnoga glagola na sintaktičko-semantički potencijal GPT-a.

⁹ Inherentno pozitivnima tako će se smatrati oni pridjevi koji opisuju kvalitete ili stanja koja se u određenom društvu ili kulturi, pa i univerzalno, smatraju dobrima, korisnima, ugodnima ili poželjnima, dok će se inherentno negativnima smatrati oni koji opisuju nepovoljne, štetne i nepoželjne osobine i stanja. Ni u hrvatskom ni u anglofonom jezikoslovlju nije se raspravljalo o semantici pridjeva s obzirom na njihovo inherentno pozitivno, negativno ili neutralno značenje, no u engleskome, primjerice, postoje mnogobrojne liste (mahom u edukativnim materijalima) gdje su pridjevi razdijeljeni upravo prema tom tipu značenja (v. npr. stranicu <https://englishian.com/adjectives-with-meanings/>; pristupljeno 14. studenoga 2025.).

1.3.

S obzirom na to da su sve navedene osobitosti glagolopridjevskih konstrukcija utemeljene u glagolskim kategorijama i kao takve nužne za razumijevanje predmetnih konstrukcija, smatramo da je sa sintaktičkoga aspekta glagolsku sastavnicu pridjeva nužno imati u vidu. I kada je riječ o svojstvu koje se izriče GPT-om, jasno je da je neodvojivo od radnje – njezina je posljedica. Svi su dakle njegovi sintaktički ostvaraji utemeljeni u primarnoj pripadnosti glagolu (usp. i Znika 2005). U pasivnim konstrukcijama radnja je predstavljena kao rezultat, a u proširačkim i modifikatorskim – deprocesoalizacijom – kao svojstvo proizišlo iz radnje. Zato ćemo u nastavku teksta, neovisno o sintaktičkome statusu, govoriti o GPT-u. Na temelju rečenoga razvidno je i da je za razmatranje nužno u obzir uzeti rezultativno značenje aktivne prijelazne radnje, vremensko značenje u vidu prijevremenosti i novo obavijesno i intonacijsko ustrojstvo kao osobitost konstrukcija u službi predikata zavisne surečenice te deprocesoalizaciju aktivne prijelazne radnje i jedinstveno obavijesno ustrojstvo kao osobitost konstrukcija u proširačkoj i modifikatorskoj službi. Naša je pretpostavka da je važno uzeti u obzir i značenje GPT-a. Primjeri su rečenica na kojima se temelji analiza konstruirani na temelju izvornogovorničkoga iskustva i u načelu usklađeni s visokim varijetatom hrvatskoga standardnoga jezika. Polazimo od rečenične razine – u prvome redu u obzir uzimamo rečenični kontekst, ali na umu imamo i uporabni, pa su pojedine konstrukcije s određenim GPT-ovima označene upitnikom (?), što ukazuje na njihovu rubnu prihvatljivost, dok su neprihvatljive konstrukcije označene asteriskom (*). Dobro osmišljenim korpusnim istraživanjem valjalo bi istražiti uporabu i frekvenciju participskih konstrukcija različite sintaktičko-semantičke vrijednosti.

2. Rasprava

U nastavku rada analiziramo porabu po 15 GPT-ova negativne (*demotiviran, iscrpljen, prokrijumčaren, krivotvoren, otet, otpušten, ozlijeđen, pokoleban, povrijeđen, nasamaren, ranjen, razočaran, razrušen, uništen, zloupotrijebljen*), v. 2.1, pozitivne (*honoriran, motiviran, nadograđen, nagrađen, obogaćen, ohrabren, odlikovan, oduševljen, oplemenjen, pohvaljen, proširen, razgaljen, razve-*

seljen, unaprijeđen, usrećen), v. 2.2, i neutralne semantike (*dovezen, izvađen, kupljen, napisan, naslikan, obranjen, očišćen, ocijenjen, pomaknut, predložen, sazidan, skuhan, uklonjen, upisan, viđen*), v. 2.3. Radi dosljednosti i činjenice da je pasiv više povezan sa svršenim vidom jer se njime izražava stanje proizišlo iz prethodne radnje (usp. Polančec 2015b: 154) analizom su obuhvaćeni GPT-ovi nastali od svršenih ishodišnih glagola. Iznimka bi bio glagol *krivotvoriti*, koji je dvovidni (usp. rjecnik.hr, *krivotvòriti*), s time da smo pri razmatranju sintaktičko-semantičke vrijednosti glagola i njegovog GPT-a uzimali u obzir rečenični kontekst koji pretpostavlja svršenu radnju. U analizi polazimo od aktivne prijelazne radnje, preko promjene odnosa subjekta i objekta, do daljnjega razvoja sintaktičko-semantičkoga statusa GPT-a u kontinuumu (de)procesualizacije. Sintaktičko-semantička vrijednost odabranih GPT-ova predočena je sažeto u tablicama 1, 2 i 3.

2.1.

Polazimo od aktivne rečenice negativne predikacije (3a), kojom se izriče obavijest o radnji koja šteti trpitelju te joj supostavljamo pasivnu s kopulativnim glagolom *biti* i glagolskim pridjevom radnim (3b), u kojoj trpitelj (*grad*) postaje subjekt rečenice, a vršitelj je uklonjen iz rečenične strukture (v. i Polančec 2015a: 116). Dakle, na sintaktičko-semantičkom planu razvidno je, v. i druge konstrukcije poput (3b), da pasivna interpretacija GPT-a proizlazi iz činjenice da se GPT u vremenskom i vidskom značenju ponaša kao svršeni perfekt u aktivu, usp. (3a) (Milošević 1973: 431).

- (3) a. Vlast je uništila grad lošim vođenjem.
b. Grad je uništen lošim vođenjem.

Neposredni rezultat izvršene (anteriorne) radnje postaje prouzročeno stanje entiteta zahvaćena tom radnjom (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2017: 242). Takvo stanje, odnosno svojstvo proizišlo iz aktivne radnje, na vremensko-uzročnome planu može odrediti drugu predikaciju (3c):

- c. Uništena lošim vođenjem, nisu ga dalje financirali.

Drugim riječima, radnja glavne surečenice proistječe iz sadržaja zavisne u vidu uzročno-posljedičnoga odnosa, što je razvidno i iz pasivne parafraze finitnom

uzročnom surečenicom – *Nisu ga dalje financirali jer je bio uništen lošim vođenjem*. Iz danih primjera može se uočiti i to da se nefinitnim oblikom izriče šire (*uništen*), a instrumentalnom dopunom (*lošim vođenjem*) uže uzročno značenje, što je slučaj i u (3d):

d. Uništen lošim vođenjem, nije pružao perspektivu svojim stanovnicima.

U (3e) uže uzročno značenje nije eksplicirano:

e. Uništena, nisu ga dalje financirali. / Nisu ga dalje financirali, uništena.
/ Nisu ga, uništena, dalje financirali.¹⁰

Unatoč tomu status je GPT-a isti – u službi je predikata zavisne surečenice kojom se izriče uzrok radnje glavne surečenice. Surečenice su odijeljene stankama, što znači da predstavljaju zasebno obavijesno i intonacijsko ustrojstvo. Govorimo li o statusu GPT-a u (3f),

f. Uništena ga nisu dalje financirali.

Na značenjskome planu riječ je o pripisivanju atribucije, tj. svojstva ili obilježja, objektu rečenice, ali ne smatramo da je ono ograničeno na vrijeme realizacije glavnoga glagolskog procesa, nego da se njime izriče inherentno svojstvo aktualizirano u vremenu radnje, što ne isključuje da je riječ proširačkoj službi glagolskoga pridjeva, usp. *Kakva ga nisu dalje financirali? Uništena ga nisu dalje financirali*.¹¹ Obavijesno je ustrojstvo jedinstveno, enklitika je na sekundarnome položaju, stanika nije označena. Služba je predikatnoga proširka razvidna i iz (3i), gdje je također riječ o aktualiziranu svojstvu:

i. Promatrali su ga uništena lošim vođenjem.

U (3j–k) ilustrirana je premodifikatorska poraba GPT-a.

j. Uništen grad ne pruža perspektivu.

k. Uništeni grad zove se X.

Razvidno je da je značenje rečenice (3j) općega, generičkoga značenja, a (3k) određenoga značenja. Imenica, kao nositelj (ne)određenosti, ne može samostalno iskazati (ne)određenost. Gramatikalizirano je sredstvo određenosti, uz pokazne zamjenice, redosljed sastavnica itd., i pridjevski vid (Znika 2006: 16)

¹⁰ Ponegdje navodimo inačnje primjere s obzirom na položaj zavisne surečenice. Različit je položaj, uz izgledna ograničenja, npr. (5f), moguć i drugdje.

¹¹ O tome v. i u okviru analize glagolskoga pridjeva *sazidan* u 2.3.

– neodređenost je u (3j) izrečena neodređenim pridjevom, a određenost u (3k) određenim pridjevom.

U sljedećim primjerima navodimo primjere porabe GPT-a negativne semantike *ozlijeđen, prokrijumčaren i pokoleban*.

- (4)
- a. Ozlijedio je Ivana.
 - b. Ivan je ozlijeđen.
 - c. Ozlijeđen, napustio je teren. / Napustio je teren, ozlijeđen. / Odveli su ga, ozlijeđena, u bolnicu.
 - d. Ozlijeđen, ne može sudjelovati u igri.
 - e. Išao je prema izlazu ozlijeđen.
 - f. Promatrali su ga ozlijeđena.
 - g. Ozlijeđen igrač ne koristi timu.
 - h. Ozlijeđeni igrač sjeo je na klupu sa suigračima.
- (5)
- a. Ta je zločinačka organizacija prokrijumčarila ljude.
 - b. Ljudi su prokrijumčareni.
 - c. Prokrijumčareni u negostoljubivu zemlju, bili su u strahu za svoj život.
 - d. Prokrijumčareni, bili su u životnoj opasnosti.¹²
 - e. Stigli su u Hrvatsku, prokrijumčareni morskim putem.
 - f. Zatekli su ih u šumi, prokrijumčarene morskim putem.
 - g. *Išla je prema izlazu prokrijumčarena.
 - h. ?Promatrali su je prokrijumčarenu.
 - i. Prokrijumčaren čovjek pokazatelj je krize u svijetu.
 - j. Prorijumčareni čovjek govorio je o svojem dramatičnom putovanju.

¹² I na temelju (5d) jasno je da red sastavnica ima bitnu razlikovnu funkciju, usp (5d) i *Prokrijumčarenī su bili u životnoj opasnosti*. U potonjem primjeru istaknutost subjekta na razini rečeničnoga ustroja (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2017: 113) postignuta je i određenošću – *prokrijumčarenī*. Neodređeni je oblik prisutan u primjerima pasivnih, predikatnih i proširačkih konstrukcija. O kategoriji određenosti i predikatnome imenu v. npr. Znika (2006).

- (6) a. Pad cijena dionica pokolebao je ulagače.
 b. Ulagачi su pokolebani (padom cijena dionica).
 c. Pokolebani (padom cijena dionica), povukli su svoj novac.
 d. Išli su prema izlazu pokolebani.
 e. Promatrali su ih pokolebane.
 f. Pokoleban čovjek nema samopouzdanja.
 g. Pokolebani čovjek otkrio nam je kako je vratio pouzdanje u svoje sposobnosti.

Kada je riječ o porabi GPT-a *ozlijeđen* u službi predikata zavisne surečenice, može se primijetiti da se navode primjeri sa širom uzročnom okolnosti (4c), a uža je, kao i u (3e), sadržana implicitno. U (4d) stanika je formalni pokazatelj subordinacijski izrečene obavijesti o okolnosti radnje izrečene ličnim glagolskim oblikom, usp. *Odveli su ga u bolnicu jer je bio ozlijeđen*. Da obilježja stanike nema, obavijesni ustroj bio bi jedinstven, a GPT bi se tumačio kao predikatni proširak, usp. *Kakva su ga odveli u bolnicu? Odveli su ga ozlijeđena / Ozlijeđena su ga odveli*, kojim se upućuje na svojstvo objekta u vremenu ostvarivanja radnje. Uz uzročno-posljedično značenje konstrukcija s GPT-om ovjerene su i one uvjetnoga značenja (4d). U (4e–f) ilustrirana je proširačka služba, a u (4i–j) modifikatorska, uz već spomenutu napomenu o odnosu (ne)generičnosti rečenice i (ne)određenosti imenice u subjektnoj službi. Situacija je slična i u (5), gdje se oprimjeruje poraba GPT-a *prokrijumčaren*, uz nekoliko napomena. Uz vremensko-uzročno značenje surečenice s GPT-om (5c–d) razmatramo i načinsko (5e) i vremensko (5f), i to u vidu čiste prethodnosti ili anteriornosti.¹³ Uporabu GPT-a u službi predikatnoga proširka rečenica smatramo neprihvatljivom u (5g), odnosno rubno prihvatljivom u (5h) zbog dvoje – činjenice da je radnja izrečena glagolom *prokrijumčariti* specifična te da prouzročuje niz stanja entiteta zahvaćena tom radnjom, koja se mogu izreći drugim (glagolskim) pridjevima, npr. *Išla je prema izlazu iznemogla/izgladnjela/iscrpljena/umorna/*

¹³ Kao što je istaknuto, u analizi polazimo od GPT-ova nastalih od svršenih glagola. Uključivanjem GPT-ova od nesvršenih glagola vidjelo bi se da mogu biti i u službi predikata vremenskih surečenica kojima se izriče (djelomična) istodobnost s radnjom glavne surečenice, npr. *Zatekli su ih, krijumčarene morskim putem, Nastradali su, krijumčareni*, gdje bi se moglo govoriti o stanju kao rezultatu radnje u vremenskoj protežnosti. Da je riječ o predikatu zavisne surečenice, potvrđuje se i mogućnošću preoblike surečenicom s veznikom *dok*, usp. *Zatekli su ih dok su krijumčareni morskim putem, Nastradali su dok su krijumčareni*.

preplašena/zabrinuta, odnosno da predmetno stanje (*prokrijumčarena*) pretpostavlja objektivnu okolnost, tj. objektivnu posljedicu te da bi prihvatljivija bila konstrukcija s naglaskom na okolnosnom karakteru pridjeva, koji je dinamičniji u odnosu na rezultativni, koji je stativniji, npr. *Ispitali su ih prokrijumčarene nelegalnim kanalima*. Kada je riječ o porabi GPT-a *pokoleban*, njime je, kao i u (3) i (4), moguće izraziti sve spomenute službe. Nakon provedene analize i s drugim odabranim GPT-ovima negativnoga značenja u tablici 1 donosimo pregled konstrukcija u predikatnoj, proširačkoj i modifikatorskoj službi.

Tablica 1. Sintaktičko-semantički status GPT-a negativnoga značenja.

	predikat	predikatni proširak	modifikator
<i>demotiviran</i>	+	+	+
<i>iscrpljen</i>	+	+	+
<i>prokrijumčaren</i>	+	-/?	+
<i>krivotvoren</i>	+	+	+
<i>otet</i>	+	+	+
<i>otpušten</i>	+	?/+	+
<i>ozlijeđen</i>	+	+	+
<i>pokoleban</i>	+	+	+
<i>povrijeđen</i>	+	+	+
<i>nasamaren</i>	+	+	+
<i>ranjen</i>	+	+	+
<i>razočaran</i>	+	+	+
<i>razrušen</i>	+	+	+
<i>uništen</i>	+	+	+
<i>zloupotrijebljen</i>	+	?/+	+

Iz dane je tablice razvidno da navedeni GPT-ovi u okviru konstruiranih primjera ispunjavaju svoj sintaktičko-semantički potencijal u cijelosti. Iznimka mogu biti *prokrijumčaren*, *otpušten* i *zloupotrijebljen* u proširačkoj službi, što dovodimo u vezu sa specifičnim značenjem (deprocesualizirane) radnje i različitim stanjima kao njezinim posljedicama, što se da predočiti (glagolskim) pridjevima kojima se upućuje na ta stanja, usp. *Promatrali su je prokrijumčarenu* i *Promatrali su je iscrpljenu/gladnu/prestrašenu*; *Gledali su ga otpuštena* i *Gledali su ga uzrujana/iznenađena/tužna*, te rečenome o isticanju dinamičnije okolnosti naspram statičnije rezultativnosti. U okviru pojedinih (rečeničnih) konteksta te uz prisutnost drugih predikatnih proširaka, ne bismo isključili ni predmetne GPT-ove

u proširačkoj službi, npr. *Gledali su ga otpuštena i jedna, Išao je prema izlazu otpušten i jedan, Uništila ih je [svoje podatke] zloupotrijebljene i iskorištene za nelegalne radnje.*¹⁴

2.2.

U nastavku analiziramo sintaktičko-semantički status GPT-ova pozitivne semantike. Kao i u 2.1. polazimo od aktivne rečenice pozitivne predikacije. Njome se prenosi obavijest o poželjnoj radnji, kojom se iskazuje dobitak, od koje pacijens profitira, okorištava se u većoj mjeri. Supostavljamo joj pasivnu, prateći nadalje razvoj sintaktičko-semantičkoga statusa GPT-a u kontinuumu (de)procesoizacije.

- (7) a. Oduševio nas je svojom izvedbom.
 b. Mi smo oduševljeni njegovom izvedbom.
 c. Oduševljeni njegovom izvedbom, dugo smo pljeskali. / Dugo smo pljeskali, oduševljeni njegovom izvedbom. / Dugo smo, oduševljeni njegovom izvedbom, pljeskali.
 d. Oduševljeni njegovom izvedbom, reagiramo emotivno.
 e. Slušali smo ga oduševljeni njegovom izvedbom.
 f. Išli smo prema izlazu oduševljeni.
 g. Oduševljena publika sretna je publika.
 h. Oduševljenā publika dugo je pljeskala umjetniku.
- (8) a. Pohvalila sam studente zbog izvrsna seminarskog rada.
 b. Studenti su pohvaljeni zbog izvrsna seminarskog rada.
 c. Više su se trudili, pohvaljeni zbog izvrsna seminarskog rada.
 d. Pohvaljeni zbog izvrsna seminarskog rada, nastavili su se više truditi.
 e. Pohvaljeni zbog izvrsna rada, studenti se više trude.

¹⁴ Rečeno bi valjalo provjeriti u praksi – bilo na temelju korpusne pretrage, bilo na temelju ispitivanja uporabe GPT-ova kod izvornih govornika hrvatskoga.

- f. Slušali su ih pohvaljene i sretno.
 - g. Išli su prema izlazu pohvaljeni i sretni.
 - h. Pohvaljeni studenti angažiraniji su studenti.
 - i. Pohvaljeni studenti izvrsnom su ocjenom položili ispit.
- (9)
- a. Taj je proizvođač unaprijedio postojeće modele računala.
 - b. Postojeći su modeli računala unaprijeđeni.
 - c. Unaprijeđeni, postojeći modeli pružaju više mogućnosti svojim korisnicima.
 - d. Unaprijeđeni, postojeći modeli pružili bi više mogućnosti svojim korisnicima.
 - e. Novi modeli računala konačno su pušteni u prodaju unaprijeđeni i redizajnirani.
 - f. Promatrali smo ih unaprijeđene i redizajnirane.
 - g. Unaprijeđeno računalo bolje je računalo.
 - h. Unaprijeđeno računalo sadrži sljedeće značajke...

Pozitivna vrijednost radnje, a onda i stanja, pokazuje se potentnom za izražavanje predikatne, proširačke i modifikatorske službe GPT-a. Na temelju rezultativnoga značenja i prijevremenosti povezane s uzrokom u prvome redu ističemo uzročno-posljedične rečenice u (7c), (8c–d) i (9c). U (7f) i (8e)¹⁵ nefinitnom se surečenicom izražava vremensko-uvjetno, usp. npr. (7d) i *Kad / Ako smo oduševljeni njegovom izvedbom, reagiramo emotivno*¹⁶, a u (9d) uvjetno značenje, usp. *Kad bi bili unaprijeđeni, postojeći modeli pružili bi više mogućnosti svojim korisnicima*. U (7e–f), (8f–g) i (9e–f) nema okolnosnoga referiranja na predikaciju, nego se izriče svojstvo subjekta ili objekta u trenutku vršenja radnje, tj. riječ je o proširačkoj službi GPT-a. U (7g–h), (8h–i) i (9g–h) svojstvo je izraženo na razini

¹⁵ Kada je riječ o (8e), može se govoriti i o vremensko-uzročnome značenju, usp. *S obzirom na to da su pohvaljeni zbog izvrsna rada, studenti se više trude*. Uvjetna interpretacija pretpostavlja hipotetičnost, a uzročna izvjesnost, tj. ostvarivanje radnje, v. o „upitanome uzroku“ u Silić i Pranjković (2005: 347).

¹⁶ U (7d) vremensko-uvjetno značenje podrazumijeva i habitualnost, usp. *Kad god smo oduševljeni njegovom izvedbom, reagiramo emotivno*. Da je pri određivanju značenja surečenica nužno u obzir uzeti i glagolski oblik, jasno je upotrijebimo li predmetnu rečenicu u perfektu – *Oduševljeni njegovom izvedbom, reagirali smo emotivno*. Tada je značenje surečenice uzročno.

modifikatora. Nakon provedene analize i s drugim odabranim GPT-ovima pozitivnoga značenja u tablici 2 donosimo pregled konstrukcija.

Tablica 2. Sintaktičko-semantički status GPT-ova pozitivnoga značenja.

	predikat	predikatni proširak	modifikator
<i>honoriran</i>	+	-	+
<i>motiviran</i>	+	+	+
<i>nadograđen</i>	+	-/+	+
<i>nagrađen</i>	+	?/+	+
<i>obogaćen</i>	+	+	+
<i>ohrabren</i>	+	+	+
<i>odlikovan</i>	+	+	+
<i>oduševljen</i>	+	+	+
<i>oplemenjen</i>	+	+	+
<i>pohvaljen</i>	+	+	+
<i>proširen</i>	+	?/+	+
<i>razgaljen</i>	+	+	+
<i>razveseljen</i>	+	+	+
<i>unaprijeđen</i>	+	+	+
<i>usrećen</i>	+	+	+

Iz tablice 2 vidi se da navedeni GPT-ovi u načelu mogu činiti sve navedene konstrukcije. Ipak, konstrukcije s GPT-om *honoriran* u proširačkoj službi odredili bismo kao neprihvatljive, usp. **Vidjeli su ga honorirana*, **Smijao se honoriran i ponosan*, što također objašnjavamo specifičnim značenjem ishodišnoga glagola (*honorirati*), čija radnja prouzročuje niz stanja entiteta (npr. *uzbuđen*, *radostan*, *sretan*, *ispunjen*, *ponosan*), što se može izraziti (glagolskim) pridjevima u službi predikatnoga proširka i dopunama kojima se ta konkretna stanja ističu, npr. *Vidjeli su ga ispunjena ponosom / sretna / uzbuđena / ganuta*, *Smijao se ispunjen ponosom / sretan / uzbuđen / ganut*. Kada je riječ o GPT-u *nagrađen*, rubnost konstrukcija tipa ?*Vidjeli smo ga nagrađena* objašnjavamo na isti način, uz pretpostavku da je rubnost manje izražena zbog šire porabe tog GPT-a. Rubni su primjeri proširačke službe GPT-ova *nadograđen* i *proširen* u primjerima tipa ?*Gledali smo je nadograđenu*, ?*Čitali su je novu*, ali uz prisutnost modifikatora konstrukcija je ovjerena, npr. *Gledali smo kuću nadograđenu zimskim vrtom*, *Čitali su je novu i proširenu novim primjerima*.

2.3.

Naposljetku analiziramo sintaktičko-semantički status GPT-ova neutralne semantike, npr. *dovezen, izvađen, kupljen, napisan, naslikan, obranjen, očišćen, ocijenjen, pomaknut, predložen*. Polazimo od aktivne rečenice neutralne predikacije, kojom se izriče ispunjenost koje aktivne radnje na temelju nužde ili obveze, i to bez upućivanja na viši ili niži stupanj koristi (10a). Supostavljamo joj pasivnu (10b), prateći razvoj sintaktičko-semantičkoga statusa GPT-a neutralne semantike u kontinuumu (de)procesualizacije.

(10) a. Napisala je svoj prvi roman.

b. Roman je napisan.

Konstrukcija je s GPT-om u službi predikata zavisne surečenice (10c) rubna, što bismo mogli pripisati smisaonome ograničenju – stanje (*napisan*) ne treba posebno isticati kao okolnost druge radnje (*objavila je (roman)*) jer se podrazumijeva (10c), tj. predstavlja nužan preduvjet. Drugim riječima, kada govorimo o zalihosti, imamo u vidu redundanciju ili višak obavijesti koja se podrazumijeva i koja je nužna – nulta – okolnost koje radnje, usp. **Rođen i odrastao, zaposlio se u struci, *Zaposlen, radio je na mjestu asistenta ravnatelja*.

c. ?Napisana, konačno ga je objavila. / ?Konačno ga je objavila, napisana. / ?Konačno ga je, napisana, objavila.

GPT-om *napisan* pripisuje se svojstvo subjektu (10d–e), odnosno objektu (10f) u vremenu glagolskoga stanja (*stajao je*), što znači da GPT ima službu predikatnoga proširka:

d. Dugo je stajao u ladici napisan.

e. Napisan je dugo stajao u ladici.

f. Uništila ga je napisana.

U (10g–h) svojstvo se pripisuje na razini modifikatora:

g. Napisan roman najbolji je roman.

h. Napisani roman zove se X.

Nije isključeno da GPT-ovi neutralne semantike budu u službi predikata zavisne klauze uzročnoga (11c) ili uvjetnoga značenja (11d), ali je jasna zalihost, jer je, kao i u (10c), riječ o nultoj ili početnoj okolnosti radnje glavne surečenice.

- (11) a. Skuhao je ručak.
 b. Ručak je skuhan.
 c. Skuhana i spremna, samo ga je trebalo podgrijati.
 d. Skuhana i spremna, samo bi ga trebalo podgrijati.
 e. Ručak je stajao na štednjaku skuhan.
 f. Gledali smo ga željno skuhanu i servirana.
 g. Skuhan ručak najbolji je ručak.
 h. Skuhani ručak svidio se djeci.

U pojedinim (rečeničnim) kontekstima, posebice uz prisutnost dopune, okolnosta potentnost tih GPT-ova može biti jaka, kao u (12c).

- (12) a. Predložili su ga za dekana.
 b. On je predložen za dekana.
 c. Predložen za dekana, nikom se nije htio zamjeriti. / Nikom se nije htio zamjeriti, predložen za dekana.
 d. Predložen za dekana, kandidat je dužan predstaviti program.
 e. Predložen za dekana, nastavio je planirati nastavu sljedeće godine.
 f. Vidjeli su ga na popisu predložena za dekana.
 g. Predložen kandidat ne mora biti i najbolji kandidat.
 h. Predloženi kandidat za dekana dužan je doći na sljedeću sjednicu Vijeća.
 i. Predloženi kandidat jučer je predstavio svoj program.

Nefinitna konstrukcija *predložen za dekana* tako ima službu predikata zavisne surečenice uzročnoga (12c), vremensko-uvjetnoga (12d), dopusnoga značenja (12e). Za rečenice (12f–i) svojstven je viši stupanj deprocesoalizacije glagolske radnje, što se na sintaktičkom planu ostvaruje u vidu predikatnoga proširka (12f)

i modifikatora (12g–i). Nakon provedene analize i s drugim odabranim GPT-ovima neutralnoga značenja u tablici 3 donosimo pregled konstrukcija.

Tablica 3. Sintaktičko-semantički status GPT-ova neutralnoga značenja.

	predikat	predikatni proširak	modifikator
<i>dovezen</i>	?	?/+	+
<i>izvađen</i>	+	+	+
<i>kupljen</i>	?	?/+	+
<i>napisan</i>	?/+	+	+
<i>naslikan</i>	?/+	+	+
<i>obranjen</i>	+	+	+
<i>očišćen</i>	+	+	+
<i>ocijenjen</i>	?/+	+	+
<i>pomaknut</i>	+	+	+
<i>predložen</i>	+	+	+
<i>sazidan</i>	+	?/+	+
<i>skuhan</i>	+	+	+
<i>uklonjen</i>	+	+	+
<i>upisan</i>	+	+	+
<i>viđen</i>	+	?	+

Iz tablice 3 razvidno je da od 15 analiziranih GPT-ova, sedam njih može biti u svim analiziranim službama, a da su s njih osam konstrukcije u predikatnoj i proširačkoj službi ili u jednoj od njih obilježene. GPT-ovi *izvađen*, *obranjen*, *očišćen*, *pomaknut*, *predložen*, *skuhan* i *upisan* mogu činiti konstrukcije u svim predmetnim službama, pri čemu treba napomenuti da okolnosno značenje nefinitne konstrukcije može biti ojačano prisutnošću modifikatora, usp. *Pomaknut do prozora*, *kauč zauzima manje mjesta* i *Pomaknut, kauč zauzima manje mjesta*, *Pomaknut do prozora, kauč bi zauzimao manje mjesta*¹⁷ i *Pomaknut, kauč bi zauzimao manje mjesta*, *Ni pomaknut do prozora, kauč ne zauzima manje mjesta* i *Ni pomaknut, kauč ne zauzima manje mjesta*, da je u pojedinim primjerima prisutna zalihost proizišla iz tzv. nulte ili polazišne okolnosti radnje iskazane glavnom surečenicom, što je obavijesni višak, usp. (11c) i *Izvađeno iz perilice, rublje je bilo spremno za prostiranje*, *Izvađeno iz pećnice, pečenje je spremno*

¹⁷ I u navedenom primjeru može se govoriti o uvjetnome značenju, usp. *Ako je pomaknut do prozora, kauč zauzima manje mjesta*, i o uzročnome, usp. *S obzirom na to da je pomaknut do prozora, kauč zauzima manje mjesta*, v. i bilješku 15 i 16.

za *posluživanje*, da obilježnost može biti neutralizirana ovisno o specifičnome (rečeničnome) kontekstu i prisutnosti dopuna i modifikatora, npr. *Izvađena iz zemlje, biljka više nije mogla cvjetati, Obranjen, grad je mogao mirno živjeti, Očišćen od nakupljenih stvari i prašine, balkon su konačno mogli urediti, Upišana u teretanu, bila sam prisiljena redovito trenirati*. Potonje može neutralizirati i rubnost konstrukcija s GPT-ovima u proširačkoj službi, usp. *Stajao je na štednjaku netom izvađen iz pećnice, Gledala sam ga očišćena i uređena, Gledali smo ga pomaknuta sa svojega mjesta nakon deset godina*.

Konstrukcije s GPT-ovima *sazidan* i *viđen* u predikatnoj službi u specifičnim (rečeničnim) kontekstima te uz prisustvo modifikatora ovjerene su, npr. *Sazidana bez dozvole, kuća se morala rušiti, Ni sazidana bez dozvole, kuća se nije morala rušiti, Viđen u gradu, nije mogao reći da je na službenome putovanju*. Konstrukcije s navedenim GPT-ovima u službi predikatnoga proširka rubne su u primjerima tipa *?Gledali su je sazidanu*, što pripisujemo nemogućnosti GPT-a kojim se izriče inherentno svojstvo da iskaže atribuciju subjekta ili objekta u vremenu realizacije glavnoga glagolskog procesa, odnosno onu koja će, kada se aktualizira, biti dodatak radnji. Ovdje bismo svakako istaknuli da pod aktualizacijom svojstva podrazumijevamo kakvo postojeće, inherentno obilježje subjekta ili objekta koje se nosi dodatnu obavijest i o radnji, usp. i (3f-i). U tom smislu možemo usporediti primjere *Zatekli smo goste iznenađene njegovom reakcijom, Išao je prema izlazu ozlijeđen/pokoleban, Slušali smo ga oduševljeni njegovom izvedbom*, gdje su iskazana svojstva subjekta ili objekta rečenice u vremenu realizacije glagolskoga procesa, a u primjerima *Uništena ga nisu dalje financirali, Gledali su je netremice lijepu, Zamišljao ju je lijepu i blagu, Sanjao ju je onako nježnu*, inherentna, stalna obilježja, aktualizirana u vremenu realizacije glagolskoga procesa. Inherentnost je u potonjima potvrđena i porabom pridjeva, koji nisu nužno glagolskoga podrijetla. U pojedinim (rečeničnim) kontekstima, npr. *?Gledali su je sazidanu, ?Gledali su rad napisan/nacrtan/izvezen*, konstrukcije su s GPT-ovima u proširačkoj službi rubne, ponajviše zbog spomenute redundantnosti. Prisutnost modifikatora doprinosi ovjerenosti konstrukcije, npr. *Sazidana s puno ljubavi vila je mamila turiste svojim raskošnim terasama, Gledali su je sazidanu bez dozvole*.

Konstrukcije s GPT-ovima *napisan, naslikan* i *ocijenjen* u predikatnoj službi mogu biti rubne zbog zalihosti nulte okolnosti. Ovisno o (rečeničnome) kontek-

stu mogu biti ovjerene, npr. *Naslikan, portret je trebalo samo uokviriti, Ocijenjeni iz pisanoga ispita, mogli su pristupiti usmenome, Napisana iz srca, pjesma je osvojila i srca publike*. Kada je riječ o službi predikatnoga proširka, uz (10d–f) tu porabu ilustriramo i primjerima *Dugo je stajao u kutu sobe naslikan (i već prekriven prašinom), Ispiti su stajali na stolu ocijenjeni (i poredani abecedno)*, razvidno je da ovjerenost konstrukcije može proizići iz prisutnosti drugoga predikatnoga proširka.

U konstrukcijama s GPT-ovima *dovezen* i *kupljen* u predikatnoj službi također može doći do izražaja zalihost nulte okolnosti, ali govorimo o ovjerenim rečenicama, npr. *Dovezene specijalnim kamionom, masline su mogle biti izvagane, Dovezeni na odredište, mogli su započeti svoj boravak u kampu, Kupljen, stan su mogli urediti po svojem ukusu, Kupljen, dar je samo trebalo lijepo upakirati*. Ovjerenost proširačkih može ovisiti o (ne)prisutnosti drugoga proširka, usp. *Gledao ih je dovezene i spremne za vaganje, Stajao je na stolu kupljen i upakiran*. U specifičnom (rečeničnom) kontekstu i uz prisustvo modifikatora ili dopuna konstrukcije su značenjski i stilski manje obilježene, npr. *Kupljena, roba se ne može više vratiti, Kupljen nakon čekanja prave prilike, stan su konačno mogli urediti po svojem ukusu*.

2.4.

Iz dane je analize jasno da su GPT-ovi negativnoga i pozitivnoga značenja ujednačeniji po pitanju sintaktičko-semantičkoga potencijala – potvrđeno je da mogu činiti predikate zavisnih surečenica i modifikatora, a konstrukcije s trima iz prve, *prokrijumčaren, otpušten, zloupotrijebljen*, odnosno četirima iz druge skupine, *honoriran, nadograđen, nagrađen, proširen*, u proširačkoj službi odredili smo neprihvatljivima, odnosno rubno prihvatljivima, dok prihvatljivost ovisi o prisustvu drugoga predikatnoga proširka. Supostavljajući primjere s pridjevima negativnoga i pozitivnoga značenja, sažet ćemo zaključke, usp. (13) i (14):

- (13) Šef je otpustio Ivana. > Ivan je otpušten. > Otpušten, Ivan je bio u brizi za svoju > ?Išao je prema izlazu otpušten. / Gledali su ga otpuštena, jadna, u brizi za egzistenciju. > Otpušten čovjek u stalnoj je brizi za egzistenciju. / Otpušteni čovjek bio je moj kolega.

- (14) Autori su proširili gramatiku novim primjerima. > Gramatika je proširena novim primjerima. > Proširena novim primjerima, pruža bolji uvid u gramatičke sadržaje. / ?Čitali su je proširenu. / Čitali su je novu i proširenu novim primjerima. > Proširena gramatika izdana je 2025.

Svim GPT-ovima pozitivne i negativne semantike izriče se prouzročeno stanje entiteta zahvaćena aktivnom radnjom, koje je podatno da postane okolnosni okvir radnje izrečene ličnim glagolskim oblikom, što posebice osigurava prisutnost dopuna i(li) modifikatora. Na strukturnome je planu taj okolnosni okvir označen kao zasebno obavijesno i intonacijsko ustrojstvo. Deprocesualizacijom aktivne prijelazne radnje GPT zauzima službe predikatnoga proširka i modifikatora. Atribucija izrečena jednim ili drugim na strukturnome planu pripada jedinstvenom obavijesnom i intonacijskom ustrojstvu. Rubnost konstrukcija s GPT-om u proširačkoj službi objašnjavamo vezanošću uz specifičnu radnju koja prouzročuje niz stanja koja bi se izrazila drugim (glagolskim) pridjevima u istoj službi, npr. *Išao je prema izlazu tužan/zabrinut/nesvjestan ičega oko sebe*. Ovjeranost konstrukcija može proizići iz prisutnosti drugih (predikatnih) modifikatora, npr. *Išao je prema izlazu otpušten, u brizi za egzistenciju*.

Za razliku od GPT-ova pozitivne i negativne semantike oni neutralnoga značenja pokazuju nejednak sintaktičko-semantički potencijal. Pridjevi *izvađen, obranjen, očišćen, pomaknut, predložen, skuhan* i *upisan* ispunjavaju ga u potpunosti – na temelju rezultativnoga značenja aktivne radnje i vremenskoga značenja u vidu prijevremenosti konstrukcije s njima mogu postati okolnosni okvir radnje izrečene finitnim glagolskim oblikom, a deprocesualizacijom aktivne prijelazne radnje zauzimaju službe predikatnoga proširka i modifikatora, usp. (15).

- (15) Izvadila sam cvijet iz zemlje. > Cvijet je izvađen iz zemlje. > Izvađen iz zemlje, cvijet više nije mogao cvjetati. > Gledala sam ga izvađena iz zemlje. > Izvađeni cvijet zove se narcis.

Rubnost pojedinih proširačkih konstrukcija objasnili smo time što se GPT-om označava inheretno svojstvo, čije isticanje u pojedinim (rečeničnim) kontekstima može biti zalihosno. Ovjeranosti konstrukcije doprinosi prisutnost modifikatora, usp. (16).

- (16) Sazidali su kuću bez dozvole. > Kuća je sazidana bez dozvole. > Ni sazidana bez dozvole, ne mora se rušiti. > ?Gledali su je sazidanu. / Sazidana

s puno ljubavi vila je mamila turiste svojim raskošnim terasama. / Gledali su je sazidanu bez dozvole. > Sazidanā kuća morala je biti srušena.

Pojedinim GPT-ovima neutralnoga značenja, npr. *napisan, naslikan, uklonjen, kupljen, ocijenjen*, može se izreći nulta ili polazišna okolnost radnje, što predikatne konstrukcije čini redundantnima ili zalihosnima. Specifični (rečenični) kontekst i prisutnost modifikatora doprinosi ovjerenosti konstrukcija s GPT-om u službi predikata zavisne surečenice.

3. Zaključno o konstrukcijama s glagolskim pridjevima trpnim

Postojeći opis nefinitnih adverbijalnih surečenica s GPT-ovima (Belaj i Tanacković Faletar 2020: 398–400), koji uključuje uzročne i vremensko-uvjetne surečenice te namjerne (usmjerene na govorni čin), na temelju odabranih primjera iz analize dopunjujemo pregledom surečenica kojima se izriču i vremensko značenje, i to prethodnost, vremensko-uzročna značenja, u okviru prethodnosti, te uvjetno, dopusno i načinsko značenje.

Tablica 4. Pregled nefinitnih adverbijalnih surečenica s GPT-ovima.

Vremenske	
Prethodnost	
(čisto vremensko značenje)	Prokrijumčareni morskim putem, našli su se u mračnoj šumi.
(vremensko-uzročne)	Uništena lošim vođenjem, nisu ga dalje financirali.
	Prokrijumčareni u negostoljubivu zemlju, bili su u strahu za svoj život.
	Prokrijumčareni, bili su u životnoj opasnosti.
(vremensko-uvjetne)	Više su se trudili, pohvaljeni zbog izvrsna seminarskog rada.
	Izvađena iz zemlje, biljka više nije mogla cvjetati.
	Ozlijeđen, ne može sudjelovati u igri.
	Pohvaljeni zbog izvrsna rada, studenti se više trude.
	Pomaknut do prozora, kauč zauzima manje mjesta.
Istodobnost	
(vremensko-uvjetne, hab.)	Oduševljeni njegovom izvedbom, reagiramo emotivno.
Uzročne	
	Pokolebani (padom cijena dionica), povukli su svoj novac.

Unaprijeđeni, postojeći modeli pružaju više mogućnosti svojim korisnicima.
Viđen u gradu, nije mogao reći da je na službenom putovanju.

Uvjetne

Unaprijeđeni, postojeći modeli pružili bi više mogućnosti svojim korisnicima.
Upisana u teretanu, bila bi prisiljena redovito trenirati.

Dopusne

Predložen za dekana, nastavio je planirati nastavu sljedeće godine.
Ni pomaknut do prozora, kauč ne zauzima manje mjesta.
Ni sazidana bez dozvole, kuća se nije morala rušiti.

Načinske

Stigli su u Hrvatsku, prokrijumčareni morskim putem.

Na temelju provedene analize možemo zaključiti da uz postojeće kriterije kojima se predikatna služba GPT-a luči od proširačke ili modifikatorske vrijedi sljedeće:

- a. Rezultativno značenje u vidu stanja (svojstva) prouzročena kojom aktivnom radnjom pogodan je okolnosni okvir radnje iskazane glavnom surečenicom.
- b. Takva se okolnost nefinitnim surečenicama s GPT-ovima izražava na razini subordinacije asindetskoga tipa.
- c. Da je riječ o asindetskoj subordinaciji, potvrđuje se mogućnošću pasivne parafraze sindetskom finitnom surečenicom.
- d. Subordinacijski iskazana okolnost novo je obavijesno ustrojstvo označeno stankom.
- e. Prisutnost dopuna i modifikatora doprinosi procesualnosti GPT-a u službi predikata zavisne surečenice.
- f. GPT-ovi negativne i pozitivne semantike u načelu su okolnosno potentniji od GPT-ova neutralne semantike, što u pojedinim slučajevima može biti posljedica toga što potonji izriču nultu ili polazišnu okolnost, koja je u načelu zalihosna ili redundantna.

Kada je riječ o proširačkoj i modifikatorskoj službi GPT-a, zaključujemo da:

- a. Višim stupnjem deprocesualizacije rezultativno značenje u vidu stanja (svojstva) prouzročena kojom aktivnom radnjom čini GPT pogodnim da u službi predikatnoga proširka ili modifikatora izrazi atribuciju.
- b. Uz to što se imenskim predikatnim proširkom određena svojstva pripisuju subjektu i objektu u vremenu realizacije glagolskoga procesa, njime se mogu pripisati i inherentna svojstva kao dodatak glagolskom procesu.
- c. Na temelju primjera jasno je da je deprocesualizacija skalarni proces koji se proteže od aktivne preko pasivne, predikatne i proširačke do modifikatorske konstrukcije, što znači da i između participa u proširačkoj i modifikatorskoj službi postoji međustupanj – zato se pri određivanju proširačke govori o izražavanju atribucije u odnosu na glagolski proces, a pri određivanju modifikatorske neovisno o njemu.
- d. Sintaktičko-intonacijski pokazatelji u vidu stanke izostaju jer je riječ o jedinstvenu obavijesnom i intonacijskom ustrojstvu.
- e. Prisutnošću drugih (predikatnih) modifikatora doprinosi ovjerenosti rečenica s GPT-om u proširačkoj službi.
- f. (Ne)generičko značenje rečenice i njezina subjekta označeno je pridjevskim vidom.

S obzirom na rečeno o napredovanju deprocesualizacije u konstrukcijama s GPT-ovima podržavamo postavku o tome da se glagolsko u participu ne može zanemariti jer gramatičko značenje glagola čuva i GPT u službi koja nije nužno predikatna, tj. u proširačkoj i modifikatorskoj službi. Rubnost je konstrukcija s izdvojenim GPT-ovima u pojedinim službama arbitrarna i u određenoj mjeri ovisna o (rečeničnom) kontekstu. Valjalo bi provjeriti porabu i zastupljenost analiziranih konstrukcija – u govoru bi se one mogle lučiti na temelju sintaktičko-intonacijskih pokazatelja, no valjalo bi razmisliti o tome kako bi se ti pokazatelji analizirali u računalnim korpusima. Daljnjim analizama mogla bi biti obuhvaćena i pitanja preciziranja lingvističkih mehanizama skalarnoga prijelaza od aktivne radnje prema modifikatorskoj službi GPT-a, sintaktičko-semantičkoga potencijala i vrijednosti GPT-ova nastalih od nesvršenih glagola, položaja nefinitnih surečenica, statusa dopuna i dodataka uz GPT-ove u predikatnoj i proširačkoj službi itd.

Literatura

- BADURINA, LADA; MARKOVIĆ, IVAN; MIĆANOVIĆ, KREŠIMIR. 2007. *Hrvatski pravopis*. Zagreb. Matica hrvatska.
- BARIĆ, EUGENIJA I DR. 1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- BELAJ, BRANIMIR; TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2017. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga druga: Sintaksa jednostavne rečenice*. Disput. Zagreb.
- BELAJ, BRANIMIR; TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2020. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga treća: Sintaksa složene rečenice*. Disput. Zagreb.
- BUYSSCHAERT, JOOST. 1982. *Criteria for the Classification of English Adverbials*. Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Bruxelles.
- ENGLISHAN. <https://englishan.com/adjectives-with-meanings/> (pristupljeno 14. studenoga 2025.).
- FLORSCHÜTZ, JOSIP. ⁴1921. *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole*. Trošak i naklada Kr. Hrv.-slav. zemaljske vlade. Zagreb.
- GREENBAUM, SIDNEY; QUIRK, RANDOLPH. 1999. *A Student's Grammar of the English Language*. Longman. Harlow.
- HRVATSKI JEZIČNI PORTAL. <http://hjp.znanje.hr> (pristupljeno 17. travnja 2025.).
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. HAZU – Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- MILOŠEVIĆ, KSENIJA. 1973. Temporalno značenje i sintaksička vrijednost konstrukcija *Cop (praes. perf.) – part. pass.* u srpskohrvatskom jeziku. *Južnoslovenski filolog* 30/1–2. 423–437.
- PEŠKURA, NIKOLINA. 2023. *Sintaktičko-semantički status konstrukcija s glagolskim pridjevom trpnim i radnim u hrvatskome jeziku*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 53 str.
- HRVATSKI PRAVOPIS. <http://pravopis.hr> (pristupljeno 15. ožujka 2025.).
- POLANČEC, JURICA. 2015a. O definiciji kategorije glagolskog stanja. *Filologija* 65. 113–130.
- POLANČEC, JURICA. 2015b. Uporaba participa pasivnog u nesvršenome vidu u hrvatskome jeziku. *Fluminensia* 27/2. 141–159.
- SILIĆ, JOSIP; IVO PRANJKOVIĆ. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- ŠKOLSKI RJEČNIK HRVATSKOGA JEZIKA. <https://rjecnik.hr/> (pristupljeno 3. ožujka 2025.).
- ZNIKA, MARIJA. 2005. Status glagolskih pridjeva. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31. 429–440.

ZNIKA, MARIJA. 2006. Kategorija određenosti i predikatno ime. *Jezik* 53/1. 16–25.

ZOVKO DINKOVIĆ, IRENA; NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, IVA. 2024. Status nefinitnih oblika u hrvatskome i engleskome jeziku. *SARGADA: Rješenja i izazovi. Zbornik priloga s okrugloga stola* Arguments and adjuncts: Solutions and some illusions. Ur. Birtić, Matea. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. 31–36. <http://ihjj.hr/sargada/uploads/5e501ac3a3575a86cbde4b473d197579.pdf> (pristupljeno 4. ožujka 2025.).

ZOVKO DINKOVIĆ, IRENA; NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, IVA. 2025. Sintaktički i značenjski status konstrukcija s infinitivom u hrvatskome i engleskome jeziku. *Jezikoslovlje* 26/1. 1–26.

The semantic and syntactic potential of past participles as participial adjectives

The analysis of the syntactic and semantic status of constructions with non-finite verb forms is a current topic of syntactic research in the Croatian language (cf. Belaj and Tanacković Faletar 2020, Zovko Dinković and Nazalević Čučević 2024). Based on the given criteria (cf. *ibid.*), the paper discusses the predicative, secondary predicative, and modificational status of past participles as participial adjectives. The paper approaches the problem from the perspective of verbal voice. Starting from the active construction, we analyze the morphosyntactic and semantic changes (cf. Polančec 2015a) in constructions with participial adjectives with negative meanings, e.g. *exhausted, destroyed, shaken, disappointed, injured*, positive meanings, e.g. *surprised, delighted, delighted, rewarded*, and neutral meanings, e.g. *written, painted, proposed, removed*, to determine their syntactic and semantic potential. We conclude the analysis by providing an overview of non-finite adverbial clauses with participial adjectives, and by extending the list of criteria by which the predicative function of the participial adjective is distinguished from its secondary predicative or modifying function, thereby improving and refining the initial approach of Belaj and Tanacković Faletar (2020). Based on our examples, we show that negative and positive participial adjectives have a greater potential than neutral ones in expressing circumstantial meaning.

Ključne riječi: glagolsko stanje, (de)procesualizacija, glagolski pridjev trpni, nefinitne zavisne surečenice, predikat, predikatni proširak, modifikator, hrvatski jezik

Keywords: verbal voice, (de)processualization, past participles as participial adjectives, non-finite complement clauses, predicate, secondary predicate, modifier, Croatian